

Osmanlı Devletinde Topuz Kullanımı Üzerine Bir Araştırma

Ömer Tarkan TUZCUOĞULLARI*

¹ Gaziantep Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, GAZİANTEP

 DOI: 10.31680/gaunjss.1203985

Orijinal Makale / Original Article

Geliş Tarihi / Received: 14.11.2022

Kabul Tarihi / Accepted: 07.12.2022

Yayın Tarihi / Published: 23.12.2022

Öz

İnsanlığın ilk keşifleri silahlar olmalıdır. Yırtıcı hayvanlardan kaçabilmek ya da onlara karşı koyabilmek ve hatta onları avlayabilmek için bu şarttı. Doğal olarak hayatta kalabilmek için kesici, delici ya da parçalayıcı aletlere ihtiyaç duymaktaydılar. İkel gibi gözükse de barutlu silahların icadına kadar bu parçalayıcı silahlar önemini korudu. Osmanlı Devletinde bu parçalayıcı ve delici özellik taşıyan silaha "topuz" denilmekteydi. Genel olarak at üzerinde kullanılırken, bazı padişahların hâkimiyet sembolü olarak aksesuar gibi kullandıkları da görülmüştür. Topuz bazen "gürz" ismini almıştır ki bu Farsçadan geçme bir kelimedir. Yine bazı topuzlar "bozdoğan" olarak isimlendirilir. Bu tip topuzların başı bozdoğan kuşlarının başına benzediği için bu ismin yakıştırıldığı söylenmektedir. Osmanlı'da topuz kullanım amaçlarına göre sınıflandırılmaktadır. Tören, savaş ve spor topuzları olarak farklı boyut ve şekillerde imal edildiği görülmektedir. Yine kullanım amaçlarına göre yapıldığı ham maddelerde değişmektedir. Tören topuzları daha değerli madenlerden yapılırken gösterişli ve süslemeli ve taşlarla bezenmiştir. Savaş topuzları ise sapı tahta olmakla birlikte metal kısmı çıkıntılı ve sivridir. Düşman zırhlarını delici ve parçalayıcı özellikler taşımaktaydılar. Spor amaçlı kullanılan topuzlar ise diğerlerinin aksine taşımaktan ziyade talim için kullanılmaktaydı. Bu topuzlar değişik ağırlıklarda olup, bir seri hareketler zinciri ile talim yapılırdı. Askerlerin ve hatta bazı padişahların ve şehzadelerin bu tür ağır topuzlar ile talimler yaptığını biliyoruz. Sultan IV. Murad'ın topuz kaldırmadaki mahareti Evliya Çelebi'nin seyahatnamesine dahi konu olmuştur. Topuz ve gürz ile ilgili Osmanlı dönemi yazılı kaynakları sınırlı da olsa, bazı minyatürler ve tarihi müzelerdeki örnekler bu çalışma için yeterli bilgilerin toplanmasına imkân vermiştir. Bu anlamda araştırma literatür taramasına dayalı bir derleme çalışmasıdır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, Topuz, Gürz, Bozdoğan.

A Research On The Use Of Knob In The Ottoman State

Abstract

Humanity's first discoveries must be weapons. This was essential to be able to escape or resist predators and even hunt them. They naturally needed cutting, piercing or shredding tools to survive. Although it seems primitive, these disintegrating weapons remained important until the invention of gunpowder weapons. In the Ottoman Empire, this disintegrating and penetrating weapon was called the "ball". While it was generally used on horses, it was also seen that some sultans used it as an accessory as a symbol of dominance. The mace is sometimes called "gürz", which is a Persian word. Again, some knobs are called "bozdoğan". It is said that this name is given because the head of this type of knob resembles the head of gray falcons. In the Ottoman Empire, the mace is classified according to its usage purposes. It is seen that they are produced in different sizes and shapes as ceremonial, war and sports knobs. Again, it varies in the raw materials from which it is made according to the purpose of use. While the ceremonial knobs were made of more precious metals, they were ostentatious and ornamented and adorned with stones. War maces, on the other hand, have wooden handles, but the metal part is protruding and pointed. They were capable of penetrating and disintegrating enemy armor. The knobs used for sports purposes, unlike the others, were used for training rather than carrying. These knobs were of different weights and drills were performed with a series of movements. We know that soldiers and even some sultans and princes practiced with such heavy maces. Sultan IV. Murad's skill in lifting the bun has even been the subject of Evliya Çelebi's travel book. Although the written sources of the Ottoman period about mace and mace are limited, some miniatures and examples in historical museums have allowed sufficient information to be collected for this study. In this sense, the research is a compilation study based on literature review.

Keywords: Ottoman, Topuz, Gurz, Bozdoğan.

* Sorumlu Yazar: Ömer Tarkan TUZCUOĞULLARI

e-mail: tarkanfolk@hotmail.com

Giriş

İlkçağlardan itibaren insanoğlunda, hayatta kalma ve hayatı sürdürebilme dürtüsü hep var olmuştur. Bu dürtü onlara; doğada kolayca bulabilecekleri kaya-taş, ağaç-odun ve büyük hayvan kemiklerinden savaş ve av aletleri yapma becerisini geliştirmiştir. “Tarihte silah olarak kullanılan ilk araçlar taşlar ve sopalardı. Daha sonra uygun biçimde yontulmuş taşlar sopaların ucuna bağlanarak ilk mızraklar ve baltalar yapılmıştır” (İyiat, 2017). Bu en eski silahlardan olan taş, kemik ve ahşaptan yapılmış kısa kesici veya delici aletlerden savurarak vurma aletlerine geçiş büyük ihtimal ile aynı dönemin teknolojileriydi. “Vurarak künt travma yaratan bir silah olarak basit sopanın gelişimi, önce uç kısmının daha ağır olacak şekilde yontulması, daha sonra uç kısmına taş bağlanarak “taş başlı” savaş asalarına ve saplı taş baltalara dönüşmesiyle devam etmiştir” (Acar ve Özveri, 2018). Avı parçalamak ya da bölmek kuşkusuz bu tür aletler ile mümkündü. Amerika kıtası yerlilerinden Asya bozkırlarına kadar kullanılan; delici, parçalayıcı ve aynı aileden olan “balta gibi” kesici aletler uzun dönem yakın dövüşün vazgeçilmez silahları olmuşlardır. “İbn Bibi Türk askeri süt emmeden kesileliden beri yaptıkları iş, gürz ve ok kullanmaktan başka bir şey değildir” (Bibi, 1996; Yıldız, 2021) diye yazar.

Barutun icadı 900’lü yıllara dayanmasına rağmen ilk ateşli silahların 1300’lü yıllarda kullanılmaya başlandığını biliyoruz. Tarihi belgeler Osmanlı’da barutlu taşınabilir silahların kullanımını 1500’lü yılları gösterse de bu silahların rahat taşınabilir ve etkili kullanımı ise 1800’lü yılları bulacaktı. “Osmanlı askerleri barutlu silahlara geçmekte geç kalmasa da ilk barutlu silahları kullanmak savaş stratejisi açısından çok makul değildi. İlk zamanlar bu silahları tek bir kişinin ateşleyip doldurması zaman kaybına yol açıyordu” (Tuzcuoğulları, 2020). Üstelik taşınması da çok kolay değildi. Temizle, doldur, sıkıştır ve ateşle mantığı ile çalışan bu silahlar savaş sırasında hiç de ekonomik değildi. Kayıtlara göre 1500’lü yıllardaki Kıbrıs seferinde, Erendor’un bildirdiğine göre: “Orduda tüfekte beraber ok, yay, kılıç, gürz ve mızrak gibi geleneksel silahlar kullanılmaya devam ediyordu. Piyade tüfeği Arkebüs ve fitilli Muske denilen ağır piyade tüfekleri idi... Bu tüfekler değişik çap ve büyüklüklerde olup, oldukça kaba ve ağır idiler. Taşımak için bir yeniçeri ya da sipahi yeterli değildi. Daha fazla insana ihtiyaç gösteren bu tüfekler, ancak hayvanlar üzerinde taşınabilmekteydi” (Erendor, 2018). Bu silahlar kullanım kolaylığı açısından gerekli donanıma kavuşana kadar, daha çok kale savunmalarında kullanıldığı düşünülmektedir.

Dolayısıyla ok ve yay, mızrak ya da cirit kullanımı Türklerde uzak savaş silahı iken, kılıç, kalkan, balta ve topuz yakın savaşta kullanılmaktaydı. Osmanlı Devletinde, parçalayıcı ve delici özellik taşıyan bir silah olan topuz, genel olarak at üzerinde kullanılıyordu. Yaya askerlerinde balta, topuz gibi savaş aletleri kullandığı bazı kaynaklarda geçmektedir. Osmanlı Üçüncü Ordusu Kumandanı Birinci Ferik (Orgeneral) Mahmut Şevket'in bildirdiğine göre; "Kapıkulu süvarisi kılıç ya da meç, mızrak ve cirit ile donanmıştır. Eyaletlerin süvarisinde ise bu silahlarla beraber lobut ve gürz ya da topuzda bulunurdu" (Şevket, 1909; Türsan 1983). Atlı askerlerde en etkili silahlardan olan topuz (gürz) ve yine fırlatma özelliği taşıyan lobutlar etkili silahlardandı. Bunun yanında bazı padişahların topuzu hâkimiyet sembolü olarak aksesuar gibi kullandıkları da görülmüştür.

Kullanım amaçlarına göre, topuzların yapıldığı ham maddelerde değişmektedir. Tören topuzları daha değerli madenlerden yapılırken, gösterişli ve süslemeli taşlarla bezenmiştir. Savaş topuzları ise sapı tahta olmakla birlikte metal kısmı çıkıntılı ve sivridir. Genellikle yuvarlak hatlı olan uç kısmı sivri çıkıntılara sahip gülle görünümündedir. Sap kısmında ise deri ya da sağlam bir ipten halka bulunur. Muhtemeldir ki bu halka el bileğine geçirilerek sağlam bir tutuş gerçekleştirilmekteydi. Harbiye Askeri Müzesinde sergilenen Osmanlı Döneminden kalma topuzlar çeşitlilik bakımından bize bir fikir vermektedir. Anlaşılan o ki bir düzen dışında ustanın yaratıcılığı ya da kullanacak savaşçının isteği doğrultusunda bir imalat söz konusu idi. Zaten Osmanlının ilk dönemlerinde kullanılan ateşsiz silahlar tamamen el yapımıydı. "Aşiret kuvvetleriyle yaya ve müsellemlerin silahlı kuvvetleri teşkil ettiği bu dönemde, erler silahlarını kendileri yapar ya da dışarıda bu işle uğraşan esnaf ve sanatkârlara yaptırırlardı" (Piyadenin Tarihi, 2005; Erendor, 2018). Bu anlamda savaş topuzlarını şekil ve nitelik bakımından bir grupta yaparak ifade etmek mümkün gözükmemektedir. Daha da ötesi "topuz ve gürz sözcükleri, Türkçede hem silah hem spor aracı için kullanılan ortak terimler olduğundan, kayıtlarda maharet sergilemek için kaldırıldığı veya çevrildiği söylenen topuzların hangi dalda olduğu açık değildir" (Acar ve Özveri, 2018).

Osmanlı'da "Enderûn-u Hümayun'da, Güreş, Avcılık, Binicilik, Ok Atma, Gürz Kaldırma, Cirit, Tomak, Top Oyunu, Lobut Atma ve Mızrak Oyunu gibi spor dallarında eğitim verilirdi (Gençay, 2004). Spor amaçlı kullanılan topuzlar (gürz) ise diğerlerinin aksine, taşımaktan ziyade talim için kullanılmaktaydı. Bu topuzlar değişik ağırlıklarda olup, bir seri hareketler zinciri ile talim yapıldığı anlaşılmaktadır. Büyük ihtimalle İran

Zorhanelerinde çeşitli ağırlıklarla yapılan sporcu talimlerinin etkisi bulunmaktadır. Zira bir nevi antrenman özelliği taşıyan Türk Kalkışı ve bazı hareket devinimleri benzer özellikler taşımaktadır. Askerlerin ve hatta bazı padişahların ve şehzadelerin bu tür ağır topuzlar ile talimler yaptığını biliyoruz. Sultan IV. Murad'ın topuz kaldırmadaki mahareti Evliya Çelebi'nin seyahatnamesine dahi konu olmuştur.

Topuz (Gürz, Bozdoğan) Yapısal Özellikler

Topuz ve Bozdoğan Türkçe kelimelerdir. TDK' ya göre topuz: "ucu top biçiminde eski bir silah" olarak tanımlanmıştır. Bozdoğan ismi ise; topuz başının şekil itibari ile yırtıcı doğan ailesinden bozdoğanlara benzediği için bu adlandırma yapıldığı düşünülmektedir. 16. Yüzyılın sonlarından itibaren Arapça ve Farsça kelimeler Türkçe içerisine girmeye başlamıştır. Topuz, Arapçada: *Debbüs*, Farsçada; *Gürz* anlamındadır. Gürz kelimesi Osmanlıda çok benimsenmiş olacak ki çoğu kaynakta topuz yerine gürz kullanılmaktadır. Bazı kaynaklarda topuz ile gürzü birbirinden ayıran özelliğin üzerinde çivi ya da çıkıntılar olması şeklinde ifade edilse de kelime anlamı olarak aynı alet tanımlanmaktadır.

Topuz; tutma sapı ve güllesi olmak üzere iki bölümden oluşur. Topuz; "uzunluğu 40-80 cm arasında değişen bir sapın ucunda yer alan gülle" olarak tanımlanabilir"(Acar ve Özveri, 2018). Bazılarında sap bölümü ile gülle arasında zincir vardır ki bu salınım ile birlikte daha hızlı bir vuruş sağlar. Bu tiplerine "döğen" adı da verildiği görülür. Ayrıca zincire bağlı birden çok küçük çapta güllelerden oluşanları da bulunmaktadır ki bu da "kamçı" olarak adlandırılmaktadır. Zincir, vuruş öncesi çevirmeye bağlı olarak gülle bölümünün ivmelenmesini hızlandırır. Türk kılıcı ve baltalarındaki mantık topuzda da bulunmaktadır. Şöyle ki, topuzun gülle bölümü sap bölümüne göre daha ağırdır. Bu yapısal özellik topuzda daha hızlı ve kuvvetli bir vuruş mahareti sağlar. Dönemin zırhlarını parçalayıp içindeki askere zarar verebilecek yapıdaki, yakın dövüşün en etkili silahlarından. Atlı süvarilerin kullanımında kılıç kadar etkilidir. At üzerindeyken yükselip uzanarak ve öne doğru kapanarak yukarıdan vuruşlar silahı daha etkili hale getirir. Bu teknik kuşkusuz Kazak Stili yüksek üzengi sayesinde daha etkili olur. Yukarıdan hız alarak yapılan vuruşlarda yüksek üzengi süvarinin hareket kabiliyetini artırır, daha güçlü vuruş yapmasına imkân tanır.

Kullanım Amaçlarına Göre Çeşitleri

Seyahatnamesinde "Evliya Çelebi gürz oyunlarını isimlerini bend-i yemin, bend-i yesâr ve sîlâr, vefâ, pâyesâ, alem ü kalem, divâl, kemer, ketifeyn, asma ve kesme,

kemer-karâr, zabtî, rehâ ve pâyidar olarak” (Evliya Çelebi, 2006; Zorba, 2014) bildirmiştir. Anlaşılan o ki gürz ile yapılan antrenmanlar farklı devinimler içeriyordu. Bu devinimleri Evliya Çelebi oyun olarak bildirmiş ki diğer bazı kaynaklardan da anlaşıldığı üzere farklı ağırlıklar ve boyuttaki gürzlerin kullanımı söz konusudur. Gençay bu konuya şu şekilde açıklık getirmektedir; “Spor gürzleri genelde sapı ve gövdesi demir kütleden, yüzeyi düz olarak yapılmış olup ağırlıkları, kullanan sporcunun kuvvetine göre değişirdi” (Gençay, 2004). Antrenman için kullanılan gürzler çok farklı ağırlıklarda olmakla birlikte herkes tarafından kaldırılamayacak ağırlıkta olanların varlığı da anlaşılmaktadır.

“Evliya Çelebi “Esnâf-ı pehlivânân-ı gürzbâzân” ı (topuzcuları) anlatırken şunları söylüyor: 12 dükkân, 70 çalışan ve yüzlerce zorlu sporcu vardır. İşyerlerinde çalışan 70 kişi dışında, sporcular da bu işyerlerinde toplanıp orta çekme, kesme, asma, dikme, salma, salık, çârtop ve şeştöp topuzlardan 2’şer kantar (2x44 okka x 1,283 kg/okka = 113 kg) gürzlere kadar antrenman yaparlar” (Evliya Çelebi, 1996; Acar ve Özveri, 2018).

“Topuz kaldırmayı önemseyen, bizzat yapan ve bu alanda çok başarılı olan ilk Osmanlı padişahı Orhan Gazi’dir” (Acar ve Özveri, 2018). “Elçileri huzuruna kabul ettiğinde, kaldırdığı ağır mermer topuzları onlara göstermek için yanında bulundururdu” (Hünernâme; Kahraman, 1995; Acar ve Özveri, 2018) diye bildirilmiştir.

Evliya Çelebi seyahatnamesinde IV. Murad’ın gürzü çok iyi kullandığından bahseder. “Gürz kaldıran kişi, eğer kimsenin kaldıramayacağı bir ağırlığı kaldırmış ise, gelecek kuşaklara örnek olması için gürzün kale kapısına asılması gelenektir” (Gençay, 2004). Bu gelenek oldukça yaygındı. Günümüze ulaşan tek örneği ise İstanbul surlarında Silivrikapı girişinde asılı olan topuzdur. Bu; “Silivrikapı’nın iç tarafında, girişin solunda duvara baş aşağı asılı, yaklaşık 3 m yüksekte bulunan Pehlivan İdris’in demir saplı mermer topuzudur. Sultan IV. Murad döneminde, Milâdî 1630/31 tarihinde 110 kg ağırlığındaki topuzu kaldırdığı için gürzü buraya asılmış” (Acar ve Özveri, 2018). Ve methi eden bir de kitabe yazılmıştır. Yine, IV. Murad ile ilgili olarak Evliya Çelebi şunları yazmıştır; “Sağ elleriyle 257 kilo ağırlığındaki yeşil mermer direk parçasından yapılmış gürzü iki defada kırk türlü şekilde çevirirdi. Evvela sağ eliyle, sağ-bend, sol-bend, seylar, vakar, papsa, alem, kalem, dival, kemer, keteleyn, asma, kesme, kemer-kıran, zabtî, reha, paydar... velhasıl bu bendler üzre gürz-bazlığını”(Evliya Çelebi; Kahraman, 1995) göstermiştir.

Ratıp Kazancıgil, Padişah I. Ahmet'in güzü köşkün üzerinden aşırıp avlusuna düşürdüğünü ve bu sebeple buraya bir sütun dikildiğinden bahseder ki, bu yüzden bu alan sırik alanı denir şeklinde ifade etmiştir. Sözü geçen kasrın, Kültür ve Turizm Bakanlığı resmi web sayfasında verilen bilgiye göre, Cihannüma Kasrı; " Mimarisi dolayısıyla Edirne Sarayının en önemli yapısıdır. 1450 -1452 yıllarında yapılmıştır. Kaynaklarda yedi katlı olduğu ve en üst katta sekiz köşeli bir odanın bulunduğu belirtilmektedir" (<https://edirne.ktb.gov.tr/TR-90121/edirne-sarayi.html>, 2022) şeklinde ifade edilmektedir. Kahraman ise bu hadisenin varlığından ancak, güzün Saray-Ovası'na düştüğünü belirtmiştir. "Topuzun düştüğü yere bir taş anıt dikildiğini ve yine üzerine Hafız Ahmed Paşa'nın şiir yazdığını ve bu anıt nedeniyle alan Sırik Meydanı denildiğini yazıyor" (Çevri Çelebi; Kahraman, 1995). Aynı yıl (1605) Edirne'ye gitmeden önce I. Ahmed Topkapı Sarayında Gülhane Meydanında "at üstünde hızla giderken topuzunu havaya atıp yere düşerken tutmasındaki ustalığı ve o gün atını koşturarak alanın ortasındaki bu yere gelince -üzengiye basıp dizginleri çekerek durduktan sonra- ileriye fırlatarak (Kahraman, 1995; Acar ve Özveri, 2018) maharetini göstermişti. "Topuzun düştüğü yeri ölçtüler. Bu mesafe bir rekordu. Gelecek kuşaklar görüp örnek alsınlar ve sonsuza kadar unutulmasın diyerek Doğancı-başı Filibeli Hafız Ahmed Ağa'nın yazdığı şiir kitabe olarak bir yuvarlak taş üzerine yazılıp dikildi" (Kahraman, 1995). Bu güzün, pehlivanların kendini eğittiği spor güzü olmadığı muhakkaktır. Muhtemel ki padişah törenlerde kullandığı işlemeli yada değerli taşlarla bezenmiş güzde fırlatmamıştır. Bu güzün ne tören güzü ne de spor güzü olmayan savaşlarda kullanılan güzlerden olduğu düşünülmektedir.

Kahraman, Osmanlı Devleti'nde Spor adlı eserinde Ahmet Cevdet Bey'den alıntıladığına göre güzleri dört grupta sınıflamıştır. "...sapı ve başı demirden beyzi şekilde olup büyük çapı 14 cm, küçük çapı 10 cm ve sapın uzunluğu ise 129 cm, ağırlığı da 11,5 kilodur. İkinci güzün başı demirden olup içi boştur ve dışı çivilidir. Üçüncü tür güzde beyzi olup, yüzü altı dilim demirdir. Bu nedenle Farsça 6 sayısına -şeş- denildiği için buna da -şeşper- denilmiştir" (Kahraman, 1995). Bu üç güz tipinin de atlı süvariler tarafından kullanıldığından bahseder. Ancak ikinci tanımda geçen başı çivil olan güzün at üzerinde nasıl taşındığı hakkında malumat bulunmamaktadır. Eğerin sağ tarafına asılı olarak taşınan güzün at dörtnala giderken ata zarar vermeden nasıl taşındığı cevaplama güç bir sorudur. "Dördüncü tür güz, yaya askere mahsus olup hafif olması için sapı ve topuz kısmı ağaçtan yapılmıştır. Ancak düşmanı

yaralayabilmek içinde topuz kısmının üzerinde üç sıra uçları sivri çiviler bulunmaktadır”(Kahraman, 1995).

Tören topuzları ise tahmin edileceği üzere padişah ve seçkin komutanlar ve askerler tarafından kullanılırdı. Padişahların kullandığı tören topuzları değerli taşlarla bezenmiş olup bir nevi hakimiyetin sembolü idi. Ok ve yay Eski Türklerden itibaren hakimiyetin sembolü olarak hükümdarın sürekli yanında taşıdığı bir savaş aletiydi. Osmanlı döneminde bu topuzlar beklide daha kolay taşınması ve tutulması bakımından daha ön plana çıkmış gibi görünmektedir.

“Ata binmeğe hak kazanan her devlet görevlisi atının eğerine topuz asamazdı. Kimin topuz taşıyacağı kanunla belirtilmişti. Bu hak yalnız padişahın, şehzadelerin, sadrazamın, kubbe vezirlerinin ve bir de padişahın layık gördüğü devlete bağlı prenslerin idi”(Abdurrahman Şeref Bey, 1331; Kahraman, 1995). Bura da söz konusu topuzun tören topuzları olduğunu unutmamak lazım. Zira savaş topuzlarını çokça bahsi geçtiği üzere atlı süvarilerde taşımaktaydılar.

“Yabancı ülkelerden gelen elçiler, padişah tarafından kabul edilecekse (otağı hümayun) sadrazam tarafından kabul edilecekse (otağ-ı asafi) kıymetli halılar, ziynetlerle süslenmiş silahlarla donatılırdı. Bu silahlar arasında altından yapılmış ve inciler, elmaslar, yakutlarla süslenmiş kılıçlar, hançerler, kalkanlar ve topuzlarda bulunurdu”(Kahraman, 1995). Gümüş yaldızlı ve altın kaplamalı topuzların Topkapı Sarayı Hazinesinde saklandığı bilinmektedir.

Sonuç

Osmanlı Devleti döneminde kullanılan topuzların ve Türkçe diğer ad ve türüyle “bozdoğanların” kullanım amaçlarına göre yapısal özelliklerinin de değiştiğini görmekteyiz. Topuzlar Osmanlı’da savaş, spor ve tören olmak üzere üç farklı amaç için kullanılmaktaydı.

Savaş topuzları, düşman zırhına ve dolayısıyla düşmana zarar vermek için tasarlanmıştı. Bu topuzların baş kısmında girinti çıkıntı ya da çiviler bulunmaktaydı. Sap kısmı ağaçtan, hafif olup, baş kısmı ağır olan bu topuzlar güçlü bir vuruş için tasarlanmıştı. Hem yaya hem de atlı askerler bu savaş topuzlarını kullanabiliyorlardı. Muhtemel ki atlı askerlerin kullandığı topuzlar daha ağır olanlardandı. At üstünde topuz kullanımının daha etkili olduğu görülür. Yukarıdan aşağı doğru, attan alınan güç ile vuruş yapıldığında o döneme ait zırhların koruma özelliğini yetersiz kılacağı düşünülmektedir.

Spor topuzları ise doğal olarak vücudu antrene etmek amaçlı tasarlandığından girinti çıkıntı ve çivilere sahip olmayan, ancak savaş topuzlarına göre çok daha ağır olan aletlerdi. Savaşçılar bu topuzlarla kendilerini antrene etmeliydi ki bir akında savaş topuzlarını yorulmadan kullanabilsinler. Ayrıca sultanlarında bu topuzları kullanarak kendi bedenlerini ve kuvvete dayalı becerilerini geliştirdiğini görmekteyiz. Tören de kullanılan topuzlar ise; padişahın ya da kanunla belirlenmiş devlet adamlarının kullandıkları topuzlar idi. Bu topuzlar gümüş, altın ve değerli taşlarla bezenmiş aletlerdi. Bazı padişahlar, sultanlar topuza önem verir sadece at üzerinde iken değil, elçi kabullerinde dahi topuzu yanlarından ayırmazlardı. Topuz bi anlamda hâkimiyetin ve gücün sembolü olarak düşünölmekteydi.

Topuz ya da bozdoğan; Osmanlı'da, dönemin, hem etkili bir silahı, hem de savaş anında kullanılacak becerilerin gelişimi için bir spor aracı ve törenlerde devlet adamları tarafından kullanılan hâkimiyetin sembolü olan bir aletti.

Kaynaklar

- Abdurrahman Şeref Bey, (1331). On Üçüncü Asr-ı Hicride Divan Terşifatı, Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası, İstanbul, s.356.
- Acar, Ş.; Özveri, M. (2018). "Osmanlı'da Savaş ve Spor Topuzları" Osmanlı Bilim Araştırmaları Dergisi, XIX/2, s.240-264.
- Çevri İbrahim Çelebi, Tarih-i Çevri Çelebi, C. 1, İstanbul (Milli Kütüphane1955 A 1325).
- Erendor, M. (2018). Türk Ordusu Tarihi Ötüken'den Ankara'ya. İstanbul: Kamer Yayınları.
- Evliya Çelebi (1996). Evliya Çelebi Seyahatnamesi Cilt 1. Topkapı Sarayı Bağdat 304 Yazmasının Transkripsiyonu-Dizini, hazırlayan Orhan Şaik Gökyay, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Evliya Çelebi (2006). Evliya Çelebi Seyahatnamesi Cilt 1. (Çev. R. Dankof ve A. Kahraman) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Gençay, S. (2004). Osmanlı'da Saray Eğitim Kurumu Olarak Enderun-u Hümayun da Spor Faaliyetleri, KSU Sosyal Bilimler Dergisi, 1 (1), s.62-67. Hünername, Cilt 1yk, 68, a.
- Kahraman, A. (1995). Osmanlı Devleti'nde Spor. Birinci Baskı. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- İbn Bibi. (1996). El Evamirü'l Ala'ie, fi'l-Umuri'l-Ala'ie "Selçukname" (Çev: Öztürk M.) C 1-2, Ankara.

İyiat, B. (2017). Türk Savaş Sanatı. 2. Baskı, Ankara: Kripto Yayınları.

Piyadenin Tarihi, (2005). Piyade Okulu Yayınları, İstanbul, s.2-31.

Tuzcuoğulları, Ö.T. (2020). Osmanlı Devletinde Kullanım Amaçlarına Göre Ok Çeşitleri Üzerine Bir Araştırma, JSHSR, Sayı:60, s. 2803-2807.

Türsan, N. Ve S. (1983). Osmanlı Askeri Teşkilatı ve Kıyafeti, Ankara: KKK Ankara Basımevi.

Şevket, M. (1909). Osmanlı Askeri Teşkilatı ve Kıyafeti, İstanbul: Harp Okulu Basımevi.

Yıldız M. K. (2021). Türkiye Selçuklu Devletinde Seredhane Kurumunun Özelliği ve İşleyişi, USAD, Bahar, (14), s. 231-254.

Zorba, H.A. (2014). Evliya Çelebi Seyahatnamesi'ne Göre Osmanlı İmparatorluğu'nda Spor. *International Journal of Science Culture and Sport*, Special Issue 1, s.721-732.

<https://edirne.ktb.gov.tr/TR-90121/edirne-sarayi.html> Kültür ve Turizm Bakanlığı, 13.11.2022.